

Toplum merkezlerinin göç ve uyum sürecindeki rolü

Ayşenur Bülbül

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. Öğretmenliğin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı koordinasyonunda farklı ulusal ve uluslararası projelerin yazımında, yürütülmesinde ve değerlendirilmesinde görev aldı. Başbakanlık Göç ve İnsani Yardımlar Başmüşavirliği'nde Suriyeliler ve diğer sığınmacılar konusunda uluslararası izleme faaliyetlerini yürütmede görev aldı. Halen Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitimi Daire Başkanlığında görevine devam etmektedir.

A. Betül Kıyıklık Kasapoğlu

İstanbul Eyüp İmam-Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Almanya'da Erlangen-Nürnberg Üniversitesinde Kimya Mühendisliği okudu, aynı yerde yüksek lisansını tamamladı. Almanya'da bulunduğu sürede çeşitli bilimsel projelerde ve konferansların hazırlanmasında görev aldı. Avrupa Yetişkin Öğrenme Gündemi Türkiye Uygulamaları ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programında değerlendirmeci olarak görev aldı. Başbakanlık'ta Göç ve İnsani Yardımlar Başmüşavirliği'nde Uluslararası izlemeden sorumlu olarak çalıştı. Halen Başbakanlık'ta Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri olarak görevine devam etmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük göç akınıyla karşılaşan tüm dünya, bu sorunla baş etmek için büyük çaba sarf etmektedir. Dünya Bankasının Ekim 2015 verilerine göre dünya genelinde neredeyse 60 milyon kişi ülkeleri içinde ya da farklı bir ülkeye şeklinde evlerinden uzaklaştırılmış durumda. İnsani krizlerden doğan en büyük sorunların başında kontrolsüz göçün geldiğini ve savaştan kaçan birçok mazlumun çareyi komşu ülkelere sığınmakta bulduğunu görmekteyiz. Uluslararası kuruluşlar ve büyük devletler; babası nüfuzlu bir esnaf olan, 3 katlı evinde oyuncakları ile oynarken ertesi gün dilini bilmediği bir ülkeye annesiz, babasız, hiçbir şeyi olmadan zorunlu olarak gitmek durumunda kalan küçük Ceylan'a ve yaşadıklarına seyirci kalmaktadır.

Günümüzdeki savaşların başında Suriye'de devam eden iç savaş gelmektedir. Suriye krizi beşinci yılını doldururken bu krizden payına en çok sığınmacı düşen ülke ise yaklaşık 2,8 milyon Suriyeli sığınmacıyla Türkiye'dir. Türkiye karşılaştığı bu göç akını sürecinde çeşitli sivil toplum kuruluşları, uluslararası kurum ve kuruluşlar, özel sektör kuruluşları ile birlikte bu yükü omuzlamaya çalışmaktadır. 2011'de başlayan süreçle birlikte insani yardım, eğitim, sağlık vb. alanlarda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar ve STK'lar faaliyetlerini Türkiye'de de devam ettirme kararı almışlar ve özellikle 2013 yılından sonra uluslararası kuruluşların

sayısı önceki dönemlerle kıyaslanamayacak derecede artmıştır. Bu kuruluşlar, Türkiye'de faaliyet izni alma konusunda uzun bir inceleme sürecine tabi olmalarına rağmen, bu kuruluşların ülkemizdeki saha çalışmalarında tam anlamıyla bir denetim bulunmamaktadır. Faaliyet izni aldıktan sonra uluslararası kuruluşların ülkemizde ne tür çalışmalar yaptıklarına dair soru işaretleri oluşmakta, faaliyet gösterdikleri şehir ve alanın şu andaki ihtiyaçlarla örtüşüp örtüşmediği, faaliyet gösterirken asgari şartları yerine getirip getirmediği konusu tam anlamıyla takip edilememektedir. Bu durum, Türkiye'de sığınmacıların sorunlarının çözümünde büyük rol oynayan uluslararası kuruluşlar aracılığıyla verilen hizmetlerin verimli ve etkili kullanımını olumsuz etkilemektedir.

Sosyal Uyum Sürecinde Toplum Merkezlerinin Önemi

Sığınmacılar, içinde buldukları toplumda temel ihtiyaçlarını giderme ve hizmetlere erişebilme gibi konularda doğru bilgiye ulaşma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Yapılan araştırmalar, yabancı ülkelerde kendi yaşamlarını kimseden destek almadan sürdürebilen sığınmacıların ülkelerine geri dönüş oranlarının inanılanın aksine yüksek olduğunu göstermektedir. Toplum içerisinde çekinik ve yabancı durumda olan sığınmacılara, ihtiyaç duydukları hizmetlerin bir arada sunulduğu mekânların sağlanması erişilebilirliği arttıracaktır. Hem sığınmacılara hem de ev sahibi ülkenin sakinlerine meslek edindirmeden

kültürel etkileşime kadar birçok fırsatı bir arada sunan toplum merkezleri, sosyal denge ve uyum sürecinde sığınmacıların yaşadığı sorunları çözmek için etkili bir araç olacaktır. Toplum merkezleri, mesleki eğitimlerin verildiği mekânlar olmalarının yanı sıra sağlık hizmetleri, dil kursları, danışma merkezleri ve psikososyal desteğin verildiği yerler olarak da sığınmacılara hizmet vermektedir. Daha önce hiç görmedikleri bir ülkede hayatlarını sürdürmeye ve o ülkeye uyum sağlamaya çalışan sığınmacıların uyum sürecini hızlandırmak için projelendirilen toplum merkezleri, şu an toplumsal sıkıntılara karşı ideal çözümlerden biri olarak kabul edilebilir. Bu merkezlerde çocuklar güvenilir bir ortamda eğitimlerini sürdürürken; yetişkinlere yaşamlarını sürdürebilme, ihtiyaçlarını karşılayabilme ve topluma daha kolay uyum sağlayabilme açısından fırsatlar sunulmaktadır.

Günümüzde başta savaşlar olmak üzere birçok sebeple 60 milyon kişiyi içine alan büyük bir insan hareketliliği ve değişen dinamikler karşısında sosyal gerginlikler, şiddet ve çatışma gibi sorunların yaygın bir şekilde yaşanması olasıdır. Öte yandan bu sıkıntıların yaşanmaması; hem ev sahibi halk, hem de sığınmacı nüfus için tercih edilecek bir husustur. Ev sahibi ülkede kalma süresinin uzaması ve sosyoekonomik baskıların artması ile birlikte sığınmacı nüfusu ile ev sahibi topluluklar arasında olumlu ilişkilerin ve hoşgörünün devam etmesini teşvik etmek için özellikle sosyal uyuma yatırım yapılması gerekmektedir.

Temel ihtiyaçları karşılanmış, hizmetlere erişim imkânına ulaşmış, topluma uyum sağlamış bireyler kalıcı barışın tesis edilmesinde rol oynayarak sığınmacı oldukları ülkedeki toplumsal kalkınmaya katkı sağlar ve ev sahibi ülkeye kültürel zenginlik kazandırır. Bu amaca hizmet eden toplum merkezlerinin sayısının ve niteliklerinin artırılması, toplum merkezleri arasında koordinasyonun oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Toplum Merkezi Modelinin Oluşturulması

Sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelere baktığımızda toplum merkezi hizmeti sağlayan kuruluşlar arasında uluslararası kurum ve kuruluşların yoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Türkiye, en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke olarak uluslararası kurum ve kuruluşlarla da koordineli çalışmak durumundadır. Sahada ortaya çıkacak sorunları çözmek, kamu kurumları, yerli STK'lar ve uluslararası kuruluşlar arasında koordineli hareket etmek, ilgili şehrin ve alanın ihtiyaçlarının giderilmesi üzerinden bir çalışma yapmak, çalışmalarına bir standart kazandırmak amacıyla tarafların tüm yönleriyle buluşmalarını sağlayan ve mültecilere hizmet sunmanın en uygun olduğu toplum merkezleri üzerinden bir koordinasyon yapılması gerektiği fikri, göç konusu ile ilgilenen kamu kurumlarının önemli bir gündemi haline gelmiş durumdadır. Bu kapsamda öncelikle hangi kuruluşların nerede hizmet verdiğine yönelik çalışmaların yapılması, toplum merkezlerinin asgari standartlarının belirlenmesi, ideal toplum merkezi modellemesinin yapılması elzem hale gelmiştir. Ayrıca toplum merkezleri açımına yönelik bir yönerge veya toplum merkezi açmak için izin alma/bildirimde bulunma zorunluluğu getirilmesi, çalışmaların koordinasyonunun sağlanması ve verimliliğinin artırılabilmesi için önemlidir.

Yabancı ülkelerdeki uygulamalar incelendiğinde toplum merkezlerinin sağlıklı toplumun inşasında önemli rol oynadığı görülmektedir. İyi örnekler ışığında öncelikle illerdeki nüfus yoğunluğuna göre temel modeller belirlenmesi, belirlenen toplum merkezi modellerinin ihtiyaç analizi yapılarak şehrin ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilmesi, modellerin bölgede yaşayan sığınmacıların sağlık ve eğitim gibi temel hizmet ihtiyaçlarını da içermesi ve sosyalleşmesine katkı sağlaması gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Toplum merkezlerinin yapılandırılması aşamasında aşağıdaki hususlar önem taşımaktadır:

- Ev sahibi ildeki sığınmacı nüfus yoğunluğuna göre temel toplum merkezi modellerinin belirlenmesi

- Ev sahibi şehrin sakinleri ve sığınmacıların birlikte faydalanabilecekleri imkânların sunulması

- Temel olarak sığınmacıların sağlık ve danışma hizmetlerinden faydalanabilecekleri birimlerin oluşturulması

- Koruyucu sağlık hizmetlerinin sağlanması (aşı, anne-çocuk sağlığı, beslenme, hijyen eğitimi vb.),

- Oluşturulan ekipler tarafından bölgesel saha çalışmaları yapılması, taleplere ve toplanan verilere yönelik hizmetler ve eğitimlerin belirlenmesi

- Özellikle çocuklar, gençler ve kadınlara yönelik faaliyetler yapılması

- Merkez yöneticisi ile birlikte genellikle eğitim programcıları ve uzman personel için hizmet içi eğitimler planlanıp düzenlenmesi

- Hizmet alanlar içerisinde yeterli olanların, hizmet veren sınıfı içerisine dâhil olabileceği mekanizmaların oluşturulması

- Verilen eğitimler/kursların çeşitlendirilmesi (dil eğitimi, mesleki kurslar, ev ekonomisi kursları, bilgisayar kursları, aile eğitimi kursları vb.)

- Sığınmacıların kendi kültürlerini tanıtabilecekleri ortamların sağlanması

- Standart prosedürler yerine her farklı bölgeye ve duruma göre farklı değerlendirmeler

Sağlıklı Toplumdan Güvenli Geleceğe

Sağlıklı bir toplumun inşası ve sürdürülebilirliği, toplumu oluşturan tüm kültürlerle ulaşabilme ve toplumdaki farklılıklara saygı gösterebilme derecesiyle alakalıdır. Toplumdaki farklı kesimlerin etkileşimiyle oluşan kültürel zenginlik, sağlıklı bir sosyal yapının temel taşıdır. İnsanoğlunun içinde bulunduğu sosyal yapı ve bu yapıya ait karakteristikler, insanın fizyolojisine ve psikolojisine doğrudan veya dolaylı olarak tesir ettiği bugün şüphe götürmez bir gerçek hâline gelmiştir. Stanley'e (1977) göre mültecilerin göç alan ülkeye yerleşebilmelerindeki ve uyumlarındaki başarı ya da başarısızlıkları; o ülkedeki hükümetlerin ve toplumların tutumlarına, göç politikalarına, göçmen-mültecilere yönelik yerleşme ve destek programlarına ve son olarak göçmen-mültecilerin fizik ve ruh sağlıklarına yönelik kolaylaştırıcılıklarına bağlı olmaktadır. Çözümün kolay ve var olduğu inancı insanlara yaşama arzusu, gayret ve başarıya duygusu aşılar. Sığınmacılara tüm bu duyguları sağlamak, sığınmacıların içinde yaşadıkları toplumun görevidir. Bu bağlamda toplum merkezlerinin rolü önem kazanmaktadır. Bu merkezlerin temel hedefi sığınmacı çocuk, genç ve yetişkinler ile yerel halk arasındaki kültürel diyalog ve sosyal uyumu geliştirebilmek ve böylelikle sağlıklı toplumun oluşmasına zemin hazırlamaktır.

Tüm bunlar sağlandığı takdirde sığınmacıların sadece tüketen, hiçbir şey üretmeyen, tedirginlik hissi veren ve içinde bulunduğu topluma yük olduğu algısının yerini; onların güvenilir, çalışan, üreten ve ev sahibi toplumun yükünü paylaştığı algısı alacaktır. Bu yapılmazsa tedirgin ve herkesten şüphe eder bir hale gelen sığınmacılardan hiçbir verim alınamayacağı gibi bu durum onların içinde yaşadıkları toplumu da güvenli kaygılarıyla tedirgin hale getirerek gerginlik oluşmasına yol açabilir. Erdoğan'a (2014) göre; "Türkiye'de Suriyeliler konusu günlük hayatın ve siyasetin bir parçası haline gelmiştir. Toplumsal kabul düzeyi konusundaki olumlu tabloya rağmen son bir yılda Suriyeliler konusunda kaygı yaratacak toplumsal olaylar meydana gelmeye başlamıştır. Bugüne kadar oldukça yüksek bir toplumsal kabul gösteren ve Suriyelilere destek olmaya çalışan Türk toplumu içindeki bazı gruplarda süreç iyi yönetilemezse hızla yabancı düşmanlığının yayılması, nefret üretme ve saldırılara yönelebileme ihtimali yüksektir."

Ev sahibi toplumlar için sığınmacılar, toplum içinde yaşanan gerginliklerin nedeni olarak görülmekte ve neticede onlara karşı güvensizlik duyulmaktadır. Bu durum, sığınmacıların toplumsal uyumunu güçleştirmektedir. Yerel halk ile sığınmacıların etkileşim halinde olabilecekleri ortamlar, güvensizlik sebebiyle oluşan gerginliklerin giderilmesine katkı sağlayacaktır. Çözümün bir parçası olmak istediğini belirten herkes, milyonlarca mazlumun vicdanına güven duygusunu aşlamak için sığınmacılarla etkileşim halinde olma konusunda korkak davranmamalıdır. Aksi takdirde oluşan güvensizliğin; adalet, özgürlük ve eşitlik duygusunu zedelemekte, milyonlarca mağdur insanı umutsuzluğa sevk etmekte olduğunu söylemek çok zor değildir. Terör, umutsuzluk ve güvensizlikle beslenir. Çocukların özgürlüklerinden edilip başka ülkelere sığındığı bir dünyada yaşıyoruz. Çözümüne ortak olabilmek, hep birlikte güvenli bir toplumda yaşamak için toplumsal uyuma katkı sağlayacak toplum merkezleri gibi mekanizmalar hızla harekete geçirilmelidir.

Kaynaklar

Dünya Bankası, 2015, Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacı Krizine Müdahalesi ve Önümüzdeki Süreç

Erdoğan, M. M., (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması.

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara

Stanley, S., (1977). Community Mental Health Services To Minority groups : Some Optimism, Some Pessimism. American Psychologist, 32 (8).